

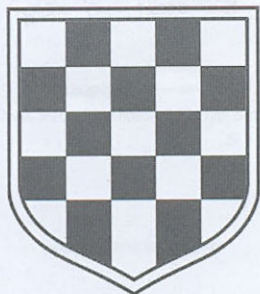
Монети Хорватії 1941–1945 рр.

Олександр Десятніков (Черкаси)

Формування грошової системи Незалежної Держави Хорватія.

На початку ХХ ст. хорватські землі входили до складу Австро-Угорської імперії. В умовах кризи Габсбурзької монархії наприкінці Першої світової війни й посилення національно-визвольного руху її народів, 29 жовтня 1918 р. хорватський сабор прийняв рішення про повний розрив із Австро-Угорщиною й визнання верховної влади Народного віча. А вже 1 грудня 1918 р. Хорватія разом із Сербією, Чорногорією, Словенією та Боснією і Герцеговиною об'єдналися у Королівство сербів, хорватів і словенців (з 1929 р. — Королівство Югославія). Грошовою одиницею країни із 1920 р. став динар.

Конституція Королівства закріпила панівне становище в ньому Сербії, права ж інших складових держави ігнорувалися. Це зустрічало спротив несербських народів й посилювало серед них сепаратистські тенденції. Зокрема в Хорватії широкій популярності набули гасла формування

Герб Незалежної Держави Хорватія: щит із розміщеними у шаховому порядку 25 червоними та білими квадратами; над щитом літера «U» — символ усташського режиму — в розетці. Згідно з легендою, хорватський король Светослав Сурон'я (997–1000) зіграв з венеційським дожем П'єтро II партію в шахи за умови, що переможець отримає право на володіння містами Далмації. Светослав виграв партію й відтоді шахове поле з'явилося на його гербі.

й захисту незалежної держави. У 1929 р. Анте Павелич оголосив про створення Повстанської хорватської революційної організації, члени якої стали відомі згодом як «усташі» (повстанці).

У 1930 р. з'явилася цікава нумізматична пам'ятка, хоча вона й не є власне монетою. Хорватські усташі викарбували монетовидні знаки з лицевим номіналом 5 кун із зображенням хорватського геральдичного щита й легендою «ZA NEZAVISNU DRŽAVU HRVATSKU», що перекладається як «За Незалежну Державу Хорватську». Датовані знаки 1934 р. Відомі варіанти у бронзі, мідно-нікелевому сплаві, сріблі та цинку. Їх розглядають як пропагандистські жетони, хоча не виключено, що усташі бачили в них гроші майбутньої незалежної Хорватії.

Монетовидний знак з лицевим номіналом 5 кун, срібло, 1934 р.

З початком Другої світової війни (1 вересня 1939 р.) Югославія проголосила свій нейтралітет. Проте після нападу Італії на Грецію в жовтні 1940 р. вона була змушена приєднатися до Троїстого союзу (25 березня 1941 р.). Виступ країни на боці фашистських держав спричинив державний переворот в Белграді й кардинальну зміну зовнішньополітичної орієнтації Югославії. У цих умовах Німеччина 6 квітня 1941 р. напала на неї. Вже 10 квітня німецькі війська захопили столицю Хорватії Загреб, а 17 квітня Югославія капітулювала.

Скориставшись ситуацією, 10 квітня 1941 р. під егідою Німеччини й Італії хорватські усташі в Загребі проголосили про створення Незалежної Держави Хорватія (НДХ). Королем держави під іменем Томислав II був проголошений принц італійського королівського Савойського дому герцог Аости Аймоне Маргарита Марія Джузеппе ді Торіно. Проте його

влада була символічною. Протягом свого правління Томислав II жодного разу навіть не відвідав свого королівства. Реальна влада у НДХ належала устамам та їхньому лідеру, «поглавнику» Анте Павеличу. Його режим мав виражений тоталітарний та расистський характер. Усташі розгорнули в країні кривавий терор, головним чином, проти сербів, євреїв та циган. Перебуваючи під зовнішньополітичним впливом Німеччини, Хорватія 15 червня 1941 р. офіційно приєдналася до Троїстого союзу, а 22 червня 1941 р. оголосила війну СРСР.

Одним з найбільш розрекламованих атрибутів незалежності Хорватії було надання окупантами її урядові широких прав емісії національних грошових знаків. Так, 26 липня 1941 р. в НДХ була введена грошова одиниця куна (хорв. kuna, множ. kune — куниця). Таким чином, було обрано історичну назву грошової одиниці, що з'явилася ще в ранньому Середньовіччі, коли в слов'ян мірилом цінності слугували хутра куниці. 1 куна поділялася на 100 баніца (хорв. banica, множ. banice). Назва розмінної монети теж мала історичні корені. У XIII–XIV ст. у Хорватії карбувалася монета бановац (banovac), яку ще називали банським динаром (banski denar) або ж бініца. Слово «бан» у цій назві є південнослов'янською вимовою слова «пан», що пізніше стало назвою титулу правителя. Пізніше у Хорватському Примор'ї, Далмації та Герцеговині словом баніца називали австрійську срібну 10-крейцерову монету.

Куна замінила собою югославський динар за номінальною вартістю. Її курс до німецької рейхсмарки було зафіксовано на рівні 20: 1, тобто курс німецької валюти було завищено вдвічі. Надалі курс куни відносно рейхсмарки постійно знижувався. Так, 31 грудня 1941 р. 1 рейхсмарка коштувала 25 кун, 31 грудня 1942 р. — 37,50 кун, 31 грудня 1943 р. — 40 кун, 31 грудня 1944 р. — 80 кун. Слід зазначити, що югославські монети, як срібні, так і бронзові, зникли з обігу вже в перші місяці існування НДХ.

Історія Незалежної Держави Хорватія закінчилася із поразкою Німеччини та її союзників у Другій світовій війні.

До 15 травня 1945 р. територія Хорватії була повністю визволена югославською армією від окупантів та їхніх поплічників. Наприкінці війни, 6 травня 1945 р., зафіксовано курс 120 кун за 1 рейхсмарку. Остаточню куну була вилучена з обігу протягом 30 липня — 9 серпня 1945 р. й замінена югославським динаром у співвідношенні 1 динар = 40 кун.

Слід зазначити, що в період Другої світової війни на території Хорватії власні гроші випускали партизанські з'єднання, що боролися проти профашистського режиму. Проте це були виключно паперові знаки, монети не карбувалися.

Монети Незалежної Держави Хорватія. Невдовзі після заснування НДХ, 25 вересня 1925 р. міністерство фінансів започатковано карбування монет чотирьох номіналів — 25 і 50 баніца та 1 і 2 куни. За монетний метал було обрано нікель. Досить швидко підготовано проектні монети й викарбовано пробні екземпляри. Слід зазначити, що вони мали цікавий дизайн. Зокрема, на 25 баніца зображено стебло тютюну, на 50 баніца — типовий боснійський селянський будинок, на 1 куні — жінку із пряжею й на 2 кунах — селянку із серпом і снопом колосся. На реверсах 1 і 2 кун цифра номіналу розміщена поверх куниці, що біжить (на 2 кунах поверх двох куниць). Таким чином художник показав зв'язок нової валюти із стародавньою. Слід також зазначити, що художникові вартувало великої сміливості не зобразити на монетах емблему усташського режиму над державним гербом.

Незважаючи на те, що вже були готові проекти нових монет, прискорення темпів інфляції в Хорватії наприкінці 1941 — на початку 1942 рр. змусило владу відмовитися від їх масового випуску. Причиною цього стало не лише те, що рівень цін зробив непотрібними розмінні номінали, а й те, що зростає вартість нікелю. Через це вміст металу в монетах перевищив їхню номінальну вартість. Тим

не менш, існує припущення, що експериментальна обмежена кількість цих монет була випущена в обіг.

Через викладені обставини було прийнято рішення щодо зміни монетного металу з нікелю на дешевший цинк. Єдиним номіналом, який ще міг обслуговувати ринок, залишалися 2 куни. На аверсі монети зображено герб НДХ у коловій легенді «NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA» («Незалежна Держава Хорватія»). На реверсі — у плетеному колі номінал «2 KUNE» та рік карбування «1941» в три рядки.

2 куни, цинк, 1941 р.

Метрологічні характеристики 2 кун Незалежної Держави Хорватія, 1941 р.

Номінал	Метал	Вага, г	Діаметр, мм
2 куни	ЦИНК (100%)	2,25	19,0

Символічно було викарбовано кілька екземплярів монет в 1 куну, які в обіг випущені не були.

У жодному із законодавчих актів НДХ не згадується карбування золотих монет номіналом 500 кун. Звичайно, що їх карбування було економічно недоцільним у тогочасних умовах. Проте такі монетовидні знаки існують. Відомі два типи: із зображенням Анте Павелича на одній та селянки із серпом та снопом на іншій. Датовані знаки 1941 р., проте ймовірно, що випуск здійснено в 1944 р. Їх необхідно розглядати як медальйони чи донативні медалі.

В умовах воєнного часу й підкорення економіки НДХ німецьким інтересам,

за зростання інфляційних процесів налагодження постійного монетного обігу було досить складною справою. В 1942 р. випущені банкноти номіналом 1 і 2 куни, а також 50 баніца. Отже, на зміну монетам прийшли паперові гроші, випуск яких обходився державі значно дешевше.

Монетні двори. Відразу після проголошення незалежної Держави Хорватія у Загребі як незалежну державну установу було засновано монетний двір за фінансової допомоги Німеччини. Ним карбувалися усі хорватські монети, як пробні, так і обігові.

Медальєром на монетному дворі працював професор Академії мистецтв у Загребі Іво Кердич (Ivo Kerdić). Він у 1941 р. розробив серію пробних екземплярів хорватських монет, яку не було пущено у тираж. Єдиною обіговою монетою, автором якої є І. Кердич, стали 2 куни 1941 р. Підпису майстра на монеті немає.

500 кун, золото, 1941 р.
Є неофіційними випусками й ніколи не перебували в грошовому обігу.

Анте Павелич (1889–1959), засновник і голова хорватської фашистської організації усташів, «поглавник» Незалежної Держави Хорватія (1941–1945). Після краху НДХ йому вдалося втекти з Югославії. Засуджений заочно югославським народним судом до смертної кари, переховувався у Австрії, Італії, Аргентині, Іспанії. Помер у Мадриді.

Пробні монети Незалежної Держави Хорватія, 1941 р.